

טחינה בגידולי קרקע

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עג עמוד ב

אמר רבא: האי מאן דכניף מילחא ממלחא (שצבר מלח ממשפרות מים) - חייב משום מעמר (שאף הוא כמאסף בשבלין הוא). אביי אמר: אין עימור אלא בגידולי קרקע

2. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שמ

אסור לקבץ מלח ממשפרות המלח, שדומה (לו) למעמר, וכן אסור לקבץ כל דבר ממקום גידולו.

3. משנה ברורה סימן שמ ס"ק לו

(לו) למעמר - ולכך אסור מדרבנן אבל עימור גופא ליכא דאין עימור אלא בגידולי קרקע:

4. תרומת הדשן סימן נו

שאלה: מי שאינו יכול ללעוס יפה בשיניו, ויש לפניו בשר שאינו רך, כגון צלי שהוא קשה ללעוס, שרי ליה לחתוך הבשר בשבת דק דק בסכין ולאכולו אח"כ או לאו?

תשובה: יראה דשרי כה"ג.... ואיכא למימר דבבשר מבושל או צלי דבנידון דיין, כולי עלמא מודו דשרי. ולא דמי לעצים ופירות ולחם, דאינהו כולי גידולן מן הארץ, ויש במינן טחינה, כגון תבואה וקטנית, דעיקר טחינה שייך בהו, אבל בשר דאין גידולו מן הארץ יש לומר דבאכול כזה לכ"ע לא שייך בהו טחינה. והכי מצינו לענין מלאכת מעמר, דקאמר אביי בפ' כלל גדול אין מעמר אלא בגידולי קרקע. אף על גב דרבא פליג עליה התם, י"ל דלענין טחינה אוכלין דבלא"ה לא שייך בהו טחינה כולי האי, מודה דיש לחלק משום גדולי קרקע... אמנם אין נראה להתיר מהאי טעמא, לחתוך בשר חי דק דק לצורך עופות להאכילן, דהואיל ואין הבשר כך ראוי לאכילה אלא לכוס אותו דלאו כאורחיה, איכא למימר דהא דהתירו התוס' לטחון אוכלין, היינו משום דא"צ טחינה, דאי בעי אכול ליה כמו שהוא שלם והיה לועסו בין שיניו, אבל אי לא האי טעמא לא. וא"ת א"כ מי שאינו יכול ללעוס אפי' בבשר מבושל או צלי יהא אסור, הא ליתא דאזלינן בתר רובא דעלמא דחזי להו ללעוס, לכך לא שייכי בהו טחינה, אפי' למי שאינו יכול ללעוס. אבל בשר חי דלא חזי לשום אדם, ואף על גב דחזי לכלבים ולשאר חיות, לאו להכי קיימי רק לעופות משום חשיבותו, ולכך אין להתיר. ותו דיש לנו ליגע ביה, משום איסור שווייה אוכל לבהמה, ומשום מטרח באוכלין לבהמה כהדיא דפ' מי שהחשיך וצ"ע.

5. רמ"א אורח חיים הלכות שבת סימן שכא

הגה: אבל אסור לחתוך דק דק בשר חי לפני העופות, דהואיל ואין יכולין לאכול בלא חיתוך, קמשוי לה אוכל (תה"ד)

6. תוספת שבת סימן שכא סעיף יז

ורמ"א לא הביא אלא טעם דאיסור שווייה אוכלא, היינו משום דתרומת הדשן לא כתב טעם הראשון רק לדעת ת"ר דס"ל דאין טחינה באוכלין ולא תליא מידי בגידולי קרקע כדס"ל לרבה כמו שנראה מבין ריסי לשונו שהעתקתי, אבל לדין דס"ל דאין טחינה אלא בגדולי קרקע וכמ"ש בסימן ש"מ לענין עימור, דאינו אלא בגידולי קרקע, והוא הדין נמי טחינה דדמיא ליה ולכן השמיט טעם הראשון ולא כתב אלא רק טעם השני לבד.

7. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכד סעיף ז

מחתכין נבילה לפני הכלבים אפי' נתנבלה היום, בין שהיתה מסוכנת בין שהיתה בריאה, והני מילי בנבילה (יח) הקשה שאי אפשר להם לאכול בלא חתיכה, אבל אם היתה ראויה להם בלא חתיכה, לא, דמיטרח במה שהוא ראוי לא טרחין (וע"ל ס' שכ"א אם מותר לחתוך דק דק לפני עופות).

8. משנה ברורה סימן שכד ס"ק יח

(יח) הקשה - ואפילו אם איננה קשה לגמרי שראוי להם לאכילה ע"י הדחק ג"כ בכלל שווי אוכלא הוא ושרי:

9. ט"ז אורח חיים סימן שכד ס"ק ד

בסי' שכ"א העתיק רמ"א תשות ת"ה דאין לחותכו לבשר חי דק דק בפני העופות דהואיל ואין יכולין לאכול בלא חיתוך קא משוי אוכל והוא תמוה מאד דהא כאן קי"ל כר"י דאשוויי אוכל מותר ומטרח באוכל אסור... וא"כ למה אסור כאן לחתוך דק דק כיון שא"א לאכול בלא"ה... ונ"ל כונתו דכל שחתכו לחתיכות אפשר לעופות לאכול אלא במה שחותך דק דק הוא טירחא כיון שאפשר לאכול בלא"ה ודברי רמ"א שכתב דא"א לאכול בלא"ה הוא קשה מאוד דמן ההיתר עושה איסור... וביותר על רמ"א שכתב כאן לעיין בסימן שכ"א וכאן מבואר להתיר בשווי אוכלא אין זה אלא תימה וחסרון דקדוק

10. משנה ברורה סימן שכא ס"ק לג

(לג) דהואיל וכו' - ר"ל דאיכא למימר דטעם הפוסקים דס"ל דאין טחינה באוכלין היינו משום דאין צריך טחינה דאי בעי אכיל ליה כמות שהוא שלם משא"כ בזה דאין יכולין לאכול כלל בלי חיתוך החיתוך משוי ליה אוכל ושייך בו טחינה ומיירי בחותך ומניח שיאכלו העופות לאחר שעה אבל בחותך לפנייהם שיאכלו מיד לד"ה שרי

11. ביאור הלכה סימן שכא סעיף ט ד"ה * דהואיל וכו'

*דהואיל וכו' - עיין במ"ב מש"כ והוא מדברי המ"א וא"ר וכונו בזה לתרץ קושית הט"ז לקמן בסימן שכ"ד ס"ז דפסק שם המחבר דשווי אוכלא מותר בשבת ולפיכך כתבו דהאיסור בזה משום טוחן וכמו שביארנו ולשון דקמשוי ליה אוכל שכתב רמ"א אינו מדוקדק כ"כ לפירושם:

12. חזו"א הלכות שבת סימן נו ד"ה מש"כ

מה שכתב בתרומת הדשן דאין טחינה אלא בגידולי קרקע, אין כונתו ממש כעין שאמרו בעימור ודישה דהא כותש רגבים חייב משום טוחן כמו שאמרו בעושה חביתא, אלא כונתו באוכלא דוקא וכעין שכתבו תוס' שאין טחינה באוכלין הנאכלין חיים... כן י"ל דאפילו אלו דפליגי בשאר ירקות מודים בבשר דכיון שהן אוכלין ואין גידולי קרקע כלל אין עליהם שם טוחן....

כלי טחינה

13. שו"ת הריב"ש סימן קפד

עוד כתבת, שנשאלת: מהו לגרוד את הגבינה בשבת בכלי שהוא מורג חרוץ בעל פיפיות.

תשובה:... דעתי נוטה לאסור, דהוה ליה כהדיא דרב פפא, דהאי מאן דפריס סלקא, חייב משום טוחן. ואף אם נאמר, דהיינו לצורך מחר, או לבו ביום, אבל לאלתר שרי, כדעת הרשב"א ז"ל, ונאמר שהתיר אפילו בכלי לאלתר, היינו בכלי כגון סכין, שאינו מיוחד לטחינה. אבל המורג חרוץ, שמיוחד לטחינה זו, הרי היא כנפה וכברה לבוררו, מכתשת לשחיקת תבלין; וכבר אסרו שחיקת פלפלין בשבת, אלא בקתא דסכינא, דאיכא שנוי;

14. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכא סעיף י

אסור לגרור הגבינה בשבת במורג חרוץ בעל פיפיות שקורין ראליו"ו.

15. עולת שבת סימן שכא ס"ק יז

וצ"ע לפי מה שכתב המחבר לעיל בסמוך דמותר לחתוך בשר דק דק משום דכיון דאינו גידולי קרקע לית ביה משום

שכא במ"א ס"ק יב שמדבר מכלי קטן מאד, ומשמע שאוסר במיוחד גם בלאלתר.

23. פסקי תשובות הערות סימן שכא

ויש לציין כי אותם מכשירי מקצצי ירקות (סלייסר) אשר אפשר להחליף את חלק הסכינים לכל מיני סוגים (לחיתוך פרוסות, או קוביות קטנות או גדולות), מסתבר שלכו"ע יש לחשוש שלא להשתמש בו (אפילו אם ירכיב את סכיני חיתוך פרוסות גרידא), כיון שהכלי בכללותו מיועד ומיוחד גם לחיתוך קוביות דק דק, ויש במכשיר זה משום מראית עין ועובדין דחול.

טחינה ואם כן למה גרע גבינה דגם כן אינו גידולי קרקע ולמה יאסר וצ"ע ואפשר משום דראה כעובדין דחול יותר מחתיכת בשר דק.

16. אגלי טל מלאכת טוחן ס"ק יז אות ח

ובעיקר דברי תרומת הדשן יש לכאורה סתירה לדבריו מדברי הריב"ש שכתב דאסור לגרור הגבינה במורג חרוץ והרי גבינה אינה גידולי קרקע ממש כמו בשר והוא אוכל ומ"מ כתב דיש בו משום טוחן ואף שאין להקשות מהריב"ש על תרומת הדשן דאטו גברא אנברא קרמית, אך יש קושיא על השו"ע שפסק בסימן שכ"א כדברי שניהם והנה יש לומר לפי מה שכתבנו לעיל החילוק שבין טחינה לבישול דבישול יש אפילו בתפוחים היינו משום דהבישול משנה הדבר מכמות שהוא. משא"כ המחתיך ירק הנה דמחתיך לחתיכות דקות לא חשוב נשתנה וע"כ שפיר חשוב אוכלט דאפרת. אבל לגרור הגבינה במורג חרוץ שהוא כמו טחינה ממש דחשוב נשתנה לגמרי שוב דינו כבישול דאיתא אף באוכלין...

17. משנה ברורה סימן שכא ס"ק לו

(לו) דכיון שהכלי מיוחד לכך הי"ז דרך חול ודמי לשחיקת תבלין במכתשת וה"ה בכלי אחר המיוחד לכך וא"כ אפי"ל לאכול מיד אסור

18. ביאור הלכה סימן שכא סעיף יב ד"ה * מידי דהוה

ויש לעיין אם חותך הבצלים והצנון דק דק בסכין גדול המיוחד לזה [שקורין בלשוננו הא"ק מעסע"ר] אולי עכ"פ דומה לקנון ותמחוי דאינו מיוחד כ"כ כמו נפה וכברה ואפ"ה אסור רבנן לכתחלה כיון דמיוחד קצת לברירה וכו"ל בריש סימן שי"ט ע"ש ואפשר דה"ה בענינו:

19. ערוך השולחן אורח חיים סימן שכא סעיף ט

וראיתי מפקפקים ואוסרים לחתוך בהא"ק מעסע"ר הבצלים ולא נהירא לי כלל שהרי זהו ג"כ סכין ובריב"ש [סי' קפ"ד] חשש לאסור לגרור גבינה במורג חרוץ וקורין לזה רי"ב אייזי"ן שזהו עשוי לטחון דק דק כקמח ובזה שפיר הוי מלאכת טוחן אבל הסכין שקורין הא"ק מעסע"ר הרי הוא סכין העשוי בתמונת חצי עיגול והוא כסכין דעלמא ולמה נאמר שבנות ישראל עושות שלא כדין

20. שש"כ פרק ו סעיף ג

אין להשתמש בכלי המיוחד לחיתוך בצל, והוא מערכת סכינים מותקנת בציר וקפיצים, ועל ידי שהיא מסתובבת מסביב לציר, נעשית פעולת הקציצה באופן יסודי, אבל מותר להשתמש בסכין "מקצץ ביצים", והוא שורה של להבים המרוחקים זה מזה והם מותקנים במסגרת, אותה לוחצים על גבי בית קיבול בגודל ביצה כשהביצה נתונה בבית הקיבול, והיא נחתכת על ידי הלהבים לפרוסות...

21. שם הערה יב

שמעתי מהגרש"ז דלא דמי לסכין מקצץ שאינו כלי סעודה אלא הוא מיוחד לטחינה, או מפני שהוא כלי שבעלי חנויות רגילים להשתמש בו למלאכתם, ולכן אסור משום עובדין דחול, משא"כ מקצץ ביצים שהוא מחובר מכמה סכינים רגילות, או מחוטי מתכת, והרי הוא כשאר כלי סעודה. ולפי זה אפש דמותר להשתמש בכלי זה גם לחיתוך עגבניה אע"ג דהוה גידולי קרקע

22. שם הערה ט

ושמעתי מהגרש"ז אויערבך צ"ל דאפשר דכמו שמותר לחתוך בסכין כדי לאכול מיד, הוא הדין נמי דמותר לחתוך בכלי זה שמיוחד אך ורק לחתוך בו סמוך לסעודה ואין בזה משום כעובדין דחול כמו במגרת... אלא דיש לעיין בסימן